SØR-TRØNDELAG
BONDELAG

2014

Rapport studietur til Tyskland

Jon Gisle Vikan, Berit Sølberg, Anne K Føll

Sør-Trøndelag Bondelag

01.12.2014

Innholdsfortegnelse

Innledning 3
Programmet for turen 4
Om gårdsbesøkene 5
AGT Trebbin SA 5
Jordbruket på AGT Trebbin 6
Bioenergiproduksjonen på AGT Trebbin 8
AG Thomas Müntzer SA 9
Jordbruket på AG Thomas Müntzer 9
Biogassproduksjonen 11
AG Agrarbetrief Damsdorf 13
Jordbruksproduksjonen 13
Biogass 15
Ledermøte i Potsdam 11. oktober 2014 16
Berlin sightseeing 17
Deltagerliste 19

Nestleder i Sør-Trøndelag Bondelag, Arnt Tilset, i maisåkeren.

Einar Frogner fra Norges Bondelag deltok.

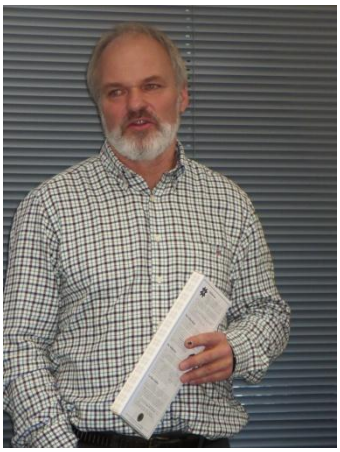

Innledning

Styret hadde etter gjennomføring og evalueringen av studieturen til England i 2012 påpekt at slike studieturer var viktige å gjennomføre for fylkeslaget på en jevnlig basis. Slike turer var viktige for å gi et faglig løft til lokale bondelagsledere og andre som deltok, samt var viktige for det sosiale samholdet i laget.

På grunn av en ekstrabevilgning fra Norges Bondelag lot en studietur til Tyskland seg planlegge og gjennomføre i 2014. De første bestillinger av fly og hotell ble gjort tidlig i 2014. Den 7. mai 2014 gjorde fylkesstyret et formelt vedtak om tur sammen med et foreløpig budsjett:

Styret i Sør-Trøndelag Bondelag vedtar at ledermøtet 2014 skjer i ved en fagtur til Tyskland 9. – 12. oktober 2014.
Deltakerne egenandel settes til kr 2000,00
Styret og valgkomiteens leder tilstås halv møtegodtgjørelse, og ingen egenandel.
Inviterte gjester og administrasjonen betaler kostnadene ved turen selv.
Faglig program blir satt opp i henhold til diskusjon på styremøtet.

Et foreløpig budsjett 480.000 ble vedtatt. Det ble samtidig orientert om et foreløpig program og om at det var etablert kontakt med tysktalende guide og Landesbauernverband Brandenburg (LBV) for opplegg til faglig program. Budsjettet ble senere justert til 380.000 kr.

Sammenlignet med Norge er Tyskland et stort landbruksland med ca. 170 millioner dekar dyrkajord og 350.000 sysselsatte i primærjordbruket, mot 10 millioner dekar i Norge og 45.000 sysselsatte. Tyskland preges også av store variasjoner i klima, struktur og jordbrukstradisjoner, der de største enhetene ligger i det gamle Øst-Tyskland. Gjennomsnittlig størrelse av melkebrukene i Bayern er rundt 30 kyr, mens gjennomsnittet i Tyskland er 50 kyr. I Brandenburg-området som vi besøkte, lå en gjennomsnittbesetning på ca. 230 kyr, og det var de gamle store kollektivbrukene som var gjort om til for det meste små samvirkeforetak. Så det var i sannhet et helt annet landbruk som vi skulle besøke en det vi kjenner til her hjemme.

Brandenburg-regionen har ca. 5.500 såkalte landbruksforetak hvorav ca 920 AS/SA og resten enkeltperson- eller personforetak. Av de ca. 35.000 sysselsatte i primærjordbruket, jobber over halvparten i AS/SA og ca. 45 % i de andre foretaksformene. Årlig bruttoverdi av jordbruksproduksjonen ligger på ca. 6 mrd kroner og har vist en svak nedgang de siste årene. Mye av dette er grunnet lavere priser på melk og kjøtt.

Det er ca. 4.400 gårder med storfe i Brandenburg med til sammen 540.000 storfe og 160.000 melkekyr (fordelt på 750 bruk med melkekyr). Gjennomsnittlig hadde hver melkegård ca. 210 kyr med en årlig melkemengde (avdrått) på i underkant av 9000 kg. Antall storfe viser en årlig tilbakegang. Det er behov for store investeringer i fornying av fjøs også i Brandenburg og kostnaden pr båsplass for melkekyr ligger på ca. 65.000 kr som er noe under halvparten av norsk kostnadsnivå.

Programmet for turen

Torsdag 9. oktober

Kl 09.30 Oppmøte Trondheim Lufthavn Værnes
Kl 11.30 Avreise til Berlin DY 1120
Kl 13.30 Ankomst Berlin Schønefeld
Kl 14.00 Om bord i buss, kort vei til lunsj. Med tysktalende norsk guide.
Kl 14.40 Ankomst AGT Landwirtschaft und Bioenergie. Først lunsj på gården, så befaring til melk-, storfekjøtt- og bioenergiproduksjon. http://www.agt-eg.de/index.php
Kl 18.30 Hotell innsjekking, Kongresshotell Potsdam
Kl 19.30 Middagsbuffet på hotellet

Fredag 10. oktober

Kl 07.30 Frokost
Kl 08.30 Buss til AG Thomas Müntzer, eG Krahne, 14797 Kloster Lehnin. Melk, storfekjøtt og bioeenergi
Kl 13.00 Lunsj Rittergut Krahne Krahner Hauptstr. 6a 14797 Kloster Lehnin
KL 14.30 Avreise til Agrarbetrieb Damsdorf Wessels GbR , 14797 Kloster Lehnin. Ulike produksjoner (bonden heter Timo Wessel)
Kl 17.30 Avreise til hotell
Kl 19.00 Middagsbuffet på hotellet

Lørdag 11. oktober

Kl 07.00 Frokost
Kl 08.00 Ledermøte på hotellet
Kl 10.30 Avreise med buss Berlin, med guiding av Kari Gåsvatn underveis
Kl 12.00 Lunsj Hackerscher Markt i Rosenthaler Str. 40/41
Kl 13.00 Berlin – Seightseeing med guide Kari Gåsvatn, innlagt tid til å gå på egen hånd.
Kl 19.00 Middag i Berlin på restaurant Lei e Lui i Wilsnacker Straße 61,
Kl 22.00 Avreise med bussen til hotellet
Kl 23.15 Ankomst Kongresshotel Potsdam

Søndag 12. oktober

Kl 06.00 Frokost
Kl 06.45 Avreise fra Kongresshotel Potsdam med buss til flyplass.
Kl 07.30 Ankomst Berlin Schønefeld
Kl 09.30 Avreise med til Trondheim DY1121
Kl 11.30 Ankomst Trondheim

Om gårdsbesøkene

AGT Trebbin SA

Etter ca. en times busstur fra flyplassen var første stopp ”gården” AGT Landwirtschaft und Bioenergie. Vi ble servert en god lunsj med varme retter på gårdens ”Landhotell”!

Hovedansvarlig for hele samvirkeselskapet (SA), Dr Andreas Dubois orientert oss om samvirkebedriften og datterselskapene. Dette var opprinnelig et kollektivjordbruk før murens fall for 25 år siden. Det ble da etterpå dannet et samvirkeforetak med 10 deltakere som drev gårdens produksjon videre. Dette samvirkeforetaket er siden utviklet seg i stor stil, slik at det i dag var 65 deltakere i samvirket som alle arbeidet på gården og hadde forskjellig ansvar for de ulike datterselskapene. Det var i alt 8 datterselskap som var organisert som AS. Det var kun mor-selskapet som var SA.

Totalt hadde selskapene en årlig omsetning på ca. 200 mill kroner, hvorav landbruket bare utgjorde 50 mill kr. De ulike datterselskapenes virksomhet var:

- Landbruk og husdyrbruk
- Bioenergi og annen energi
- Hotell og servering
- Uleie av JCB maskiner til landbruk, bygg og privat
- Lakkeringsverksted
- Bilverksted og bensinstasjon
- Lastebilverksted og andre tyngre maskiner
- Konsulentfirma innen bygg og anlegg

Vi ble orientert om i første rekke landbruks- og energivirksomheten.

Jordbruket på AGT Trebbin

Gården har 650 melkekyr og 41.000 dekar jord, hvorav 29.000 dekar var såkalt åkerland. Resten var flerårig eng og beite. Ca. 1/3 av kornavlingene gikk direkte inn i biogassproduksjonen, ca. 1/3 gikk til husdyrene og 1/3 til salg.

De dyrket mais, vinterrug, vinterbygg, tritikale (rughvete) og vårhvete. Gjennomsnittspris ved salg av korn lå på ca. 1,10 kr pr kg. Avlingene lå på 200-400 kg pr dekar for rugen og bygget, mens tritikalen (rughvete) og vårhveten ga rundt 500 kg pr dekar. Jorden var selvdrenerende sandholdig jord, som ble beskrevet som relativt tørkesvak og næringsfattig.

Når det gjaldt grasavlingene gikk halvparten til bioenergi og halvparten til husdyrene. Gjødsel og det meste av plantematerialet gikk til biogassanlegget.

Melkekvoten var på ca. 5 mill liter, men de posisjonerte seg til at kvotene forsvant i 2015, og planla å bygge opp produksjonskapasitet for å øke produksjonen. Produksjonskostnaden lå på ca. 2,70 kr pr liter, mens de fikk i overkant av 3 kr literen av melkeoppkjøper Müllermilch.

Ca. 40 % av fôrrasjonen var gras, resten maissilo og kraftfôr som de produserte selv. Det ble kun innkjøpt mineralfõr. Ungdyr og sinkyr gikk en del på beite.

Melkingen skjedde i store karuseller med plass til 40 kyr i hver omgang.

Reststoffene fra bioenergiproduksjonen ble spredd på åker og eng i ca. samme omfang pr dekar som vi bruker husdyrgjødsel. Det var homogent og helt tyntflyende. Årlig mengde var ca. 110.000 m^3 og mye ble spredd om høsten i forbindelse med såing av høstsæd.

Totalt var det 25 ansatte som drev med åker og eng, og 25 som drev med husdyr-produksjonen. De hadde avtale om melkesalg til Müllermilch i 3 år. Oksekalvene ble i hovedsak solgt til Nederland så gården hadde relativt liten kjøttproduksjon.

Gården fikk EU tilskudd, ca. 190 kr pr dekar. For å omgå øvre grense for EU tilskudd var landbruksvirksomheten delt opp i 5 mindre virksomheter med selvstendige regnskap. De fikk således ut maksimalt EU tilskudd, men det var forventet å synke neste år til ca. 140 kr pr dekar.

Bioenergiproduksjonen på AGT Trebbin

Bruk av gras og mais inn i biogassproduksjonen var betydelig mer lønnsom enn å sende fôret gjennom dyra. Maisen som ble brukt til bioenergi ble lagret i store utesiloer uten noe ensileringsvæske. Biogassanlegget ble matet av en blanding av mais, gras og husdyrgjødsel. Årlig produksjon var mellom 7 og 8 millioner Kwh og det ble produsert 350 m^3 biometan i timen. På anlegget var det fotoforbud, og det kan skyldes hydrolyseteknologien som ble brukt ved anlegget. Vi lurte oss likevel til å ta et oversiktsbilde fra bussen.

Anlegget hadde et stort varmeoverskudd, men for kostbar utbygging av infrastruktur gjorde det ulønnsomt å selge varme i form av varmt vann i fjernvarmeanlegg til landsbyen i nærheten. Elektrisitetsproduksjonen skjedde i første rekke ved hjelp av en gassfyrt generator. De fikk en pris på 1,20 til 1,70 pr KWh levert dirkete inn på det offentlige strømnettet. Dette gir en pris på energi som ligger 3 – 6 ganger over det norske bønder får for sin bioenergi levert inn på det norske strømnettet.

Rett ved anlegget var det både et stort solcelleanlegg og en middels stor vindmøllepark som de ønsket nærmere samarbeid med.

AG Thomas Müntzer SA

Om morgenen, fredag 10.oktober ankom vi landsbyen Krahne, der vi ble møtt av en av samvirke-eierene som viste oss vei til fjøsene noen kilometer utenfor landsbyen. Denne gården ble også organisert som et samvirke etter murens fall, og hadde 11 deltakere og 27 ansatte.

Jordbruket på AG Thomas Müntzer

Gården var på 28.000 dekar, hvorav 8.000 dekar var eng og beite. Også her var det hovedsakelig selvdrenerende og noe tørkesvak sandholdig jord.

Gården var under utvidelse og det var flere helt nye driftsbygninger for melkekyr. De hadde nylig investert 32 mill kr i nye anlegg, finansiert gjennom ca. 7 mill kr i EU tilskudd, 10 mill kr i egenkapital og resten lån i bank til 2,8 % rente. Pantesikkerheten var ikke noe problem da gården ikke hadde mye lån fra før og jordprisen lå på over 8.000 kr pr dekar.

Driftsbygningen hadde svært åpne løsninger selv om det om vinteren kunne være perioder med ned mot 20 minusgrader. På veggene var det rullet opp matter som ble senket ved lave temperaturer. Interessant var det at takkonstruksjonene i de nye bygningene var av limtre fordi tre har blitt billigere enn stål de siste årene.

Gården hadde 420 melkekyr og en kvote på ca. 4 mill liter. Alle kyrne var 100 % Holstein. Melkingen foregikk ved hjelp av 4 stk Delaval roboter. De hadde som mål å øke melkeproduksjonen betydelig i 2015, både pr ku og i gjennomsnitt.
Årsproduksjonen lå nå på ca. 9.000 liter med 3,4 % protein og 4 % fett, men de så for seg å kunne øke til 10 -11.000 liter pr ku uten at en fikk større problemer med stress og sykdom av den grunn.

Gården produserte sitt eget peleterte kraftfôr. Gården hadde daglig besøk av inseminør som fulgte med brunsten hos kyrne. Det var kontinuerlig kalving hele året igjennom.

Gras og mais ble lagt i utesiloer med betongvegger og betonggulv. Det ble brukt melkesyre til ensileringvæske.

I tillegg drev denne gården med kjøttproduksjon på egen oksekalver og noe innkjøpte dyr.

De hadde i hovedsak egne maskiner og traktorer men leaset en del redskaper. Traktorene ble kjørt til de hadde nådd ca. 8.000 timer. Totalt hadde bruket 11 traktorer fra 150 – 300 hk som ble brukt i jordbruksproduksjonen.

Biogassproduksjonen

Gården investert i biogassproduksjon for en del år siden og lønnsomheten var så god at hele lånet til anlegget nå snart var nedbetalt. De regnet at årlig overskudd lå på ca. 30 % av kostnadene. Prisen pr. kwh var gradert etter størrelse på anleggene og dette anlegget kunne få opp mot 1,50 til 2 kr pr kwh levert inn på et offentlig strømnett.

Anlegget lå i umiddelbar nærhet til driftsbygningene og mais-/graslagrene og ble matet med en blanding av gjødsel og mais/ gras kontinuerlig. Gras og mai ble last maskinelt opp i anlegget, mens gjødsla kom gjennom store rør og pumpesystemer.

Det ble produsert ca. 120.000 kwh i måneden (nok til ca. 800 husstander) og også her var et mye overskuddsvarme som ikke ble brukt. Noe ble brukt i driftsbygningene.

Restproduktet ble brukt på eng/beite og i kornproduksjonen.

AG Thomas Müntzer hadde utsalg av egenproduserte pølser og kjøtt fra en gårdsbutikk i landsbyen.

AG Agrarbetrief Damsdorf

Etter lunsj kjørte vi en halvtimes tid til landsbyen Damsdorf og fant fram til gården etter litt spørring fra sjåføren. Dette var ikke et samvirkeforetak men et personforetak eid av Timo Wessel og sønn, der selve virksomhetene var organisert som AS.

Vi ble tatt i mot av bestyrer for melkeproduksjonen, Susann Viktoria Fröhlich, en ung dame på 25 år med bein i nesa. Hun hadde vokst opp på gården da hennes mor arbeidet der, og hadde tatt høyere landbruksutdannelse. Hennes brutto årslønn lå på rundt 300.000 kr, men det var langt høyere enn fagarbeideren på gården.

Hennes inntekt var knyttet til en fastlønn på ca. 200.000 kr i året, og så tillegg bonuser for lav kalvedødlighet, lav sykdomsforekomst og høy melkeytelse. Vanlige fagarbeidere hadde ca. 140.000 kr i året pluss en bonusordning for lite sykdom og høg ytelse.

Jordbruksproduksjonen

Her var det mange nye driftsbygninger, og vi så et større fokus på dyrevelferd enn på de andre to brukene. Gården var på 15.000 dekar og det ble dyrket raps, mais, vinterrug og gras. Susann gjorde et poeng av at de hadde over 1000 dekar høyproduksjon fra ugjødslet eng, som ble brukt melkeproduksjonen. Gården hadde ca. 550 melkekyr og en kvote på ca. 5 mill kg. De hadde et ganske stort forbruk av strø i fjøsene.

Kyrne ble melket 3 ganger i døgnet (kl 5, kl 13 og kl 20) på melkestall med plass til 20 her gang og 10 personer var fulltids engasjert i melkingen. Her hadde foretaket egen avtale med veterinær, som var innom hver dag. Fokuset til veterinæren var brunst og inseminering, men også dyrehelse.

De ansatte hadde hver sine fagområder i produksjonen på gården.

Silo 2

Biogass

Vi hadde ingen omvisning til biogassanlegget, men også dette foretaket hadde produksjon som ga gården betydelige inntekter.

Alle tre foretakene selger melka si til Müller-Milch. Melkeprisen var 37 cent, mens kostnadene pr melkeliter lå på rundt 32 cent, en differanse på 5 cent, eller ca. 42 øre.

Ledermøte i Potsdam 11. oktober 2014

Til sammen var 25 lokallag, fylkesstyret, valgnemda og verve- og informasjonsutvalget representert på ledermøtet i Sør-Trøndelag Bondelag som ble avholdt på Kongresshotellet i Potsdam tidlig lørdag morgen. Norges Bondelag var representert med Einar Frogner.

Verving til bondelaget var hovedtema:
Hvorfor mister lokallaget medlemmer?
Kan vi gjøre som Inderøy Bondelag i Nord-Trøndelag der de får tips fra kommunen når det har vært en eiendomsoverdragelse, bondelaget avtaler besøk, tre fra styret drar på besøk og har med kake og framsnakker bondelaget.
Kan vi sette vår lit til nattlige idéer som kalender med ymse innslag for å vise næringa? Viktig at en har det trivelig og morsomt, det er i alle fall et poeng.

Andre tema ledermøtet var innom:
Kommunevalg – hva kan bondelaget gjøre lokalt?
Partssammensatte grupper.
TTIP
Tilbakemeldinger om studietur – viktig sosialt og faglig, kan også gjennomføres i Norge.

Berlin sightseeing

Etter ledermøtet lørdag gikk turen til Berlin med buss. Kari Gåsvatn guidet oss gjennom byen. Vi kjørte inn i Berlin i det området hvor Grühne Woche arrangeres. Vi fikk se regjeringskvartalet, ambassader, seierssøylen, Bandenburger Tor litt i det fjerne grunnet demonstrasjoner. Akkurat denne dagen var det demonstrasjoner mot TTIP.

Vi fikk forklart hvordan Berlinermuren fra 1961 hadde snodd seg gjennom byen og delt byen i to i løpet av ei natt. I år var det 25 år siden murens fall i 1989. Vi så rester av den i Bernauer Strasse utenfor Dokumentsenteret om den 2. verdenskrig og Tysklands herjinger. Muren ble bygd for å hindre et da stadig stigende tall flyktninger fra DDR i å ta seg over grensen til vest.

Dokumentsenteret og kulehull fra krigens dager i bygninger i området gjorde inntrykk.

Holocaust-monumentet (labyrint)er også reist i byen, og et gammelt kulturbygg har fått en museumsdel der navnearkiv og bilder av jøder og hva som skjedde med hver enkelt av dem under 2. verdenskrig blir vist fram.

Lunsj ble inntatt i Hackerscher Markt i Rosenthaler Str. 40/41. I det området tok Kari oss med inn i en gammel og en modernisert bakgård.

Middag i på restaurant Lei e Lui i Wilsnacker Straße 61, der Gardy Krause, vår utstrakte hånd i det tyske bondelaget, og vår tolk og guide Kari Gåsvatn ble takket for sine bidrag til turen vår. Restauranten laget mat av økologiske råvarer, og smaksopplevelsene ble mangfoldige. Berlin har mange store matvarebutikker med økologiske varer.

Deltagerliste

Bjugn Bondelag	Laila Iren Veie	48002470
Bjugn Bondelag	Svein Roger Veie	92855859
Budal Bondelag	Olav Svardal	90955795
Byneset Bondelag	Tomas Dahl	91552641
Byneset Bondelag	Benedikte Alme	
Flå Bondelag	Trond Henrik Reitan	91552476
Flå Bondelag	Aina Reitan	95832539
Haltdalen Bondelag	Anders Bollingmo	91858348
Haltdalen Bondelag	Mari Bollingmo	98619510
Heim Bondelag	Arnstein Mjønesaunet	91835307
Hemne Bondelag	Lars Magne Lund	97967234
Hitra og Frøya Bondelag	Trond Larsen	97042211
Klæbu Bondelag	Knut Erik Haugen	97787300
Landbrukslaget Nord	John Øystein Gjønnes	90125419
Malvik Bondelag	Trygve Melvold	90130594
Meldal Bondelag	Ola Bjørkøy	97652191
Meldal Bondelag	John Inge Bjørkøy	
Orkdal Bondelag	Lars Ole Bjørnbet	41929016
Osen Bondelag	Trond Storvoll	91343026
Rennebu Bondelag	Kristine Ek Brattset	95729990
Rissa Bondelag	Jostein Stranden	92654265
Selbu Bondelag	Tore Dyrdal	92654962
Singsås og Støren Bondelag	Helge Idar Bjerkset	90983887
Skaun Bondelag	Ole Otterstad	41856830
Strinda Landbrukslag	Ingrid Nielsen	90190641
Ørland Bondelag	Arne Hernes	99551700
Ørland Bondelag	Monika Jonassen Hernes	41619249
Åfjord Bondelag	Sigbjørn Gilde	90924438
Snillfjord Landbrukslag	Egil Berdal	47804953
Rørosbygdenes Bondelag	Per Albert Sødal	97684306
Melhus Bondelag	Torbjørn Tranmæl	95244184
Valgnemd STB	Trond Langen	91797091
Verve- og informasjonsutv.	Anny Elisabet Nittemark Husdal	95902519
	Jon Husdal	90176570
Verve- og informasjonsutv.	Norvald Berre	91360595
Fylkesleder i STB	Lars Morten Rosmo	90584815
Fylkesstyret i STB	Arnt Tilset jr.	90915401
	Eva Karin Tilset	92013153
Fylkesstyret i STB	Eli Birgitte Singstad	95139857
Fylkesstyret i STB	Frank Olav Røym	95037158
Fylkesstyret i STB	Kari Åker	97164466
Sør-Trøndelag Bygdekvinnelag	Deborah Jane Taylor Spets	93828028
Sør-Trøndelag Bygdeungdomslag	Tora Voll Dombu	92203552

Ansatt i STB	Berit Johanne Sølberg	90566342
Ansatt i STB	Anne K. Føll	99014984
Org.sjef i STB	Jon Gisle Vikan	90994014
Ansatt i Nord-Trøndelag B.	Brita Buan	95145837
Tillitsvalgt i Norges Bondelag	Einar Frogner	97696163
NNN (LO)	Tonje Halvorsen Kåsene	93085896

SØR-TRØNDELAG
BONDELAG